

Statsministerens kontor
(maktutredningen@smk.dep.no)
PB 8001 Dep.
0030 Oslo

Deres ref.:
2003/01022/MS/aa

Vår ref.:
567-2004/RB-rah

Dato:
26. mai 2004

Svar på høring: Makt- og demokratiutredningen

Det vises til høringsbrev av 1. desember 2003. Vedlagt følger høringsuttalelse fra Yrkesorganisasjonens Sentralforbund – YS.

Innledningsvis vil YS peke på verdien av å gjennomføre slike utredninger. Det anses å være et nyttig grunnlag for refleksjon om videreutviklingen av det norske demokratiet. Således vil YS slutte seg til at man på et senere tidspunkt gjennomfører tilsvarende utredninger både i samme omfang, men også på utvalgte områder. YS vil imidlertid påpeke at dersom slike utredninger skal gjennomføres på nytt, bør man bestrebe seg på å sikre en bred sammensetning av forskningsgruppen eventuelt en referansegruppe som er representativ for større deler av samfunnet. Det kan blant annet være formålstjenelig å trekke inn i slikt arbeid representanter fra partene i arbeidslivet, andre interesseorganisasjoner og grupper.

Det er en rekke problemstillinger maktutredningen tar opp, vi har imidlertid valgt å konsentrere våre kommentarer til et begrenset antall punkter.

Styrk lokaldemokratiet - nærhetsprinsippet

I lys av demokratiutviklingen blant annet som følge av økt globalisering med utvidet overnasjonal regelverktutforming – EØS, WTO – anser YS at man også i Norge bør vurdere innføring av "nærhetsprinsippet" slik dette er stadfestet i EU. YS anser det som ønskelig å bygge opp om lokaldemokratiet.

- *Derfor mener vi at man i forbindelse med regelverktutforming i Norge, i større grad må begrunne hvorfor det skal innføres nasjonalt regelverk, fremfor at beslutninger fattes i de enkelte kommunestyre ut i fra lokale ønsker og behov.*

I utredningsarbeid blant annet i forbindelse med NoU-er, stortingsmeldinger, proposisjoner og i dokument-8 forslag bør det alltid redegjøres for bakgrunn for hvorfor vedtak skal fattes på nasjonalt plan. Denne problemstillingen illustreres godt gjennom en rekke statlige reformer som vedtas, hvor ansvar for gjennomføring overlates til kommunene. Ofte uten at midler følger med, eller at behovet eksisterer i enkelte kommuner.

Lik rett til Stortinget

Stortinget er landets øverste folkevalgte organ. På prinsipielt grunnlag bør enhver norsk borger har mulighet til å bli innvalgt som stortingsrepresentant. I realiteten er denne siden av demokratiet kraftig innsnevret ved at partiene setter opp valglister som velgerne har marginal innflytelse på. I tillegg ser vi at en rekke representanter tar gjenvalg periode etter periode, og

i realiteten opparbeider seg "hevd" på en stortingsplass på bekostning av andres mulighet til å bli innvalgt. Dette mener YS er en uheldig demokratisk utvikling.

- *Således mener vi det er grunnlag for å vurdere å innføre begrensning på hvor mange perioder en representant kan bli valgt. Etter vårt syn vil 3 perioder – 12 år – være en fornuftig begrensning. Man kan eventuelt vurdere å åpne for gjenvalg etter å ha vært utenfor stortinget i en periode.*

Etter vårt syn vil det være heldig for stortinget at representantene også har erfaring fra annet virke. Det mener vi vil bedre forståelsen for konsekvenser av beslutninger som fattes. I dag opplever vi at demokratiet langt på vei er profesjonalisert, og at særlig toppolitikken er blitt et yrke i seg selv. Dette mener vi er uheldig ettersom det innebærer eksklusjon av vanlige borgeres mulighet for aktiv deltakelse i demokratiet.

Synkende valgdeltakelse

Det er etter YS' syn en urovekkende utvikling med stadig synkende valgdeltakelse. Demokratiet er avhengig av at folket slutter opp om valgene, slik at vi kan være sikre på at sammensetningen av ulike folkevalgte organer er representativ. I denne sammenheng er det på sin plass også å påpeke at YS slutter opp om prinsippet om "én borger, én stemme".

Hovedproblemstillingen er imidlertid at mange velgere avstår fra å stemme. Samtidig ser vi fremvekst av interesseorganisasjoner på en rekke områder, og voksende krav om oppfylling av individuelle behov. Etter vårt syn er det viktig at vi har folkevalgte organer og et demokratisk styresett som både er i stand til og ikke minst som tør å fatte beslutninger i en helhetlig sammenheng.

Sviktende valgdeltakelse undergraver demokratiet. Når mange parallelt er mer opptatt av egne særinteresser svekker dette den felles samfunnsutviklingen, ikke minst oppbygging og videreutvikling av fellesskapsløsninger.

- *YS vil derfor peke på at det er behov for å styrke forståelsen for demokratiet og deltakelse i demokratiske prosesser. I så henseende kan det være riktig å vurdere en fornyet innsats og kampanje rette særlig mot ungdom/førstgangselgere.*

Sosial dialog

Den nordiske modellen med et tett og godt samarbeid mellom regjeringen og arbeidslivets parter, er verdifull og bidrar til konstruktiv videreutvikling av norsk samfunns- og arbeidsliv. Gjentatte ganger har vi fått bekreftelse på at dette trepartssamarbeidet sikrer at man tar felles ansvar for økonomisk, faglig og sosial utvikling. Dette mener YS er en arbeidsform som det fortsatt er viktig å bygge opp om.

- *Derfor bør man etter vår mening vurdere å institusjonalisere dette samarbeidet.*

I dag er det først og fremst i forbindelse med de årlige inntektsoppgjørene at partene trer sammen i "Regjeringens kontaktutvalg for inntektsoppgjørene." Dagsordenen i denne sammenheng er imidlertid begrenset til selve oppgjørene. Kontaktutvalget inviteres også til samtale i forkant av fremleggelse av statsbudsjett og revidert budsjett. Arbeidslivets parter har interesse av, og tar ansvar for å bidra til utviklingen av samfunns- og arbeidslivet på en rekke områder som ligger på siden av inntektsoppgjørene. Parallelt vet vi også at partene har sine kontaktpunkter i Europa, hvor synspunkter fremføres i forbindelse med blant annet regelverktutviklingen i EU.

Etter vårt syn vil det være formålstjenelig å utvikle et tettere samarbeid mellom regjeringen og partene blant annet i denne sammenheng, for å sikre at felles synspunkter fremføres i de ulike internasjonale fora vi har tilgang til. I dagens situasjon tror vi dette vil kunne styrke muligheten vi har fra norsk side til å påvirke internasjonale beslutninger. Etter YS' syn vil dette være en viktig effekt av tettere samarbeid.

- *Derfor bør man også i Norge institusjonalisere Den sosiale dialog, med deltakelse fra regjering og arbeidslivets parter på toppnivå. Dette bør finne sted minst to ganger årlig; hvert halvår i forkant av fremleggelse av nasjonalbudsjett og revidert nasjonalbudsjett.*

Det må bemerkes at regjeringen riktignok har opprettet et "Arbeidslivspolitisk råd" for å ivareta denne problemstillingen. Imidlertid er sammensetningen av dette rådet så bred og vilkårlig at det underbygger en reell sosial dialog mellom partene og regjeringen.

Globalisering

I forlengelse av overstående mener vi det er betimelig med en generell kommentar om globaliseringen. Vi oppfatter at maktutredning har en slagside i sin vurdering av globaliseringen og konsekvensene av den. I dette spørsmålet har YS samme holdning som vår internasjonale paraplyorganisasjon: Frie faglige internasjonale – FFI: Globaliseringen er kommet for å bli, vi kan ikke bli kvitt den – da må vi gjøre det beste ut av de mulighetene som åpner seg.

Globalisering er et omfattende diskusjonstema, men vi vil i dette høringsbrevet også forsøke å avgrense våre kommentarer på dette temaet. Det er imidlertid betimelig å påpeke to vesentlige sider ved globaliseringen: Påvirkningen nasjonalt – og solidaritet med borgere i resten av verden. Samtidig som globalisering medfører økt konkurranse og således press på arbeidsplasser og faglige rettigheter, ser vi at det også kan bidra til å fremme faglige og sosiale rettigheter. Noe skjer i regi av ILO – kanskje ikke med den helt store effekten for Norge. Større effekt har imidlertid den utviklingen som skjer i EU og som påvirker oss gjennom EØS-avtalen. Vi opplever at utformingen av et sosialt Europa er kommet på dagsordenen, og vi har også merket oss at en del HMS lovgivning i Norge er blitt bedre som følge av vedtak fattet i EU.

Den andre siden av globaliseringen er knyttet til vår solidaritetstankegang: Vår ambisjon om å bidra til å bedre faglige og sosiale rettigheter og levestandard i andre land. Norge har som et av verdens mest velstående land, en plikt til å bidra til en positiv utvikling i andre land. Da er det vesentlig at man fra norsk side er pådriver på dette i internasjonale fora som fatter overnasjonale beslutninger: WTO, ILO, FN.

Bevisst og målrettet arbeid i disse sammenhengene, sammen med målrettet norsk bistandsarbeid, mener vi kan bidra til at globaliseringen fremmer faglige og sosiale rettigheter. Vi tror også det vil bidra til å fremme positiv utvikling av demokrati og levestandard i andre deler av verden. Denne siden av globaliseringen må vi ta sterkere tak i, bli mer bevisst på, og utnytte til sitt fulle.

Den fjerde statsmakt

Maktutredningen har en grundig analyse av hvordan mediene har vokst frem som en maktfaktor på bekostning av våre etablerte demokratiske institusjoner. I prinsippet er denne utviklingen uheldig gitt at man slutter opp om det tredelte maktsystem som demokratiet er

tuffet på. Samtidig har media unektelig en viktig rolle å spille for å bidra til åpenhet om demokratiske beslutninger.

Det er imidlertid også nettopp det samme poenget som er den største svakheten ved mediene som maktfaktor: Mangel på åpenhet og demokratisk kontroll. Mediene påberoper seg en rolle som kontrollør for å kontinuerlig føre ettersyn med demokratiske prosesser og beslutninger. Samtidig er mediene selv det mest lukkede av de ” fire statsmakter”. Dessverre opplever vi også at mediene setter dagsordenen, som tidvis har vist seg å være basert på gale opplysninger eller påstander. Og de verste konsekvensene har vært dramatiske.

I erkjennelsen av at det er et avhengighetsforhold mellom mediene og andre demokratiske aktører – behov for å få fremført synspunkter og beslutninger – er dette en vanskelig problemstilling å gå inn i. Samtidig er det på prinsipielt grunnlag nødvendig å tørre å ta denne debatten. Med dette som utgangspunkt vil YS peke på Pressens Faglige Utvalg – PFU. På samme måte som de andre statsmaktene blir kontrollert, mener vi det kan være formålstjenelig å se på hvordan PFU kan videreutvikles for å bygge opp om mediens demokratiske rolle. I dag kan som kjent saker klages inn for PFU. Problemet er at PFU ikke har noen reelle sanksjonsmuligheter, samtidig som det er sammensatt av et flertall av representanter fra pressen selv.

- *Etter vårt syn bør man vurdere å institusjonalisere PFU på en annen måte, med en bredere sammensetning. Dvs. PFU bør bestå av flere representanter fra andre sektorer. Når det gjelder sanksjonsmuligheter bør det være anledning for PFU til å ilegge bøter. Eventuelle andre sanksjoner bør også vurderes.*

Avslutningsvis vil vi igjen presisere at vi med denne høringsuttalelsen har valgt å konsentrere vår tilbakemelding til enkelte punkter. Det er en rekke spørsmål som reiser seg i maktutredningen som det vil være verdifullt å følge opp ytterligere. Vi har imidlertid lagt til grunn ønsket om at høringsvarene begrenses i omfang. Vi tillater oss å komme tilbake med ytterligere kommentarer, dersom det vil bli anledning til det på et senere tidspunkt.

Med vennlig hilsen
Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund – YS

Randi Bjørgen
YS-leder